

Одраст: Нови корени за економијата

Повторно пронаоѓање на смислот после корона кризата

Пандемијата на коронавирусот одзеде веќе безброј животи и неизвесно останува како таа ќе се развива во иднина. Додека вработените во здравството и основното социјално згрижување првенствено се борат против ширењето на вирусот, се грижат за болните и ни овозможуваат најбитните активности да продолжат, голем дел од економијата веќе запре. Заради моменталната состојба многумина луѓе се опфатени со анксиозност и болка, а и со грижа за најблиските и за заедниците чии дел сме, меѓутоа воедно ова е и време заедно повторно да го пронајдеме смислот за да ја оформиме нашата заедничка иднина на планетава.

Општествената криза, предизвикана од коронавирусот, ги стави на видело бројните слабости на глобализираната капиталистичка економија, опседната со растот – неизвесноста за многумина, окастрените системи на здравствената заштита како резултат на со децении долга политика на штедење и потценување на некои од најважните професии и човечки активности. Овој систем, вкоренет во безобирна експлоатација на луѓето и природата, не успеа да се погрижи за луѓето и планетава – наместо тоа, богатството се акумулира во рацете на грст луѓе, а планетава е опустушена. Милиони деца секоја година умираат од причини и болести, коишто би можеле да се спречат, 820 милиони луѓе се гладни,^[1] ги уништуваме биолошката разновидност и екосистемите, а количеството на стакленичките гасови и понатаму расте, што доведува до силни антропогени климатски промени, коишто се рефлектираат во издигањето на нивото на морето, на уништувачките бури, суши и пожари што голтаат цели покраини. И покрај тоа, политичките и економските елити низ целиот свет и понатаму се држат до бесконечениот економски раст како ултимативна цел на економските политики.

Од објавувањето на првиот извештај на Римскиот клуб *Граници на растот* (1972) во којшто група академици, научници, политичари и членови на граѓанското општество дојдоа до шокантен заклучок дека во случај на непроменетите трендови на економскиот раст тоа ќе доведе до неконтролирано опаѓање на светската популација и производствен капацитет, помина веќе половина век. ^[2] Сепак, наместо да започнат со одлучна реализација на одржлива еколошка и економска стабилност во рамките на планетарните ограничувања, политичките и економските елити сè уште изготвуваат стратегии за зелен, инклузивен и одржлив раст, но сепак за раст. Така и Европскиот зелен договор ги игнорираше предупредувањата на невладините организации на животната средина и независните меѓувладини форуми, меѓу кои ги нагласуваме Програмата на Обединетите нации за животна средина, Европската агенција за животна средина и Европската канцеларија за животна средина, дека емпириските податоци и докази не ја поддржуваат мантрата за раздружување на економскиот раст од растот на гасовите на стаклената градина и користење на ресурси.^[3]

[1] FAO, IFAD, UNICEF, WFP in WHO (2019): *The state of food security and nutrition in the world*. Достапно на <http://www.fao.org/3/ca5162en/ca5162en.pdf>

[2] Meadows, Donella H. idr. (1974): *Meje rasti: poročilo za raziskavo Rimskega kluba o težavnem položaju človeštva*. Ljubljana: Sankarjeva založba. На англиски достапно на <http://www.donellameadows.org/wp-content/userfiles/Limits-to-Growth-digital-scan-version.pdf>.

[3] European Environment Agency (2019): *The European environment – state and outlook 2020*. Достапно на <https://www.eea.europa.eu/highlights/soer2020-europes-environment-state-and-outlook-report>. UNEP (2019): *Emissions Gap Report 2019: Lessons from a decade of emissions gap assessments*. Достапно на <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/30022/EGR10.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. European Environmental Bureau (2019): *Decoupling Debunked: Evidence and arguments against green growth*

Дури и пред половина година, болното запирање на економијата, за којешто бевме сведоци за време на пандемијата ковид-19, изгледаше незамисливо. Ограничувањата со намера за да се спречи ширењето на ковид-19, усвоени од страна на земјите ширум светот, доведоа до силно намалување на загадувањето на воздухот во Кина, Индија, Европа и САД, а емисиите на гасовите на стаклените градини на фосилни горива постигнаа рекорден годишен пад од 5 %.[4] Но, и покрај извонредниот пад на емисиите за којшто сведочиме во изминативе месеци, намалувањето на емисиите поради ковид-19 сè уште е пониско од она што научниците велат дека треба да се постигне секоја година во оваа деценија за да се одбегнат катастрофалните влијанија на климатските промени во поголемиот дел од светот. [5] Пандемијата ковид-19 така укажа и на обемот на задачата со која мора да се соочат современите општества за да ги постигнат целите на Парискиот договор за климата.

После кризата со короната, имаме прилика да создадеме бројни практики во заедницата коишто се зајакнаа за време на пандемијата или се појавија нови: од нови процветани видови соработка и солидарност до широко почитување на основните социјални услуги како што се здравствената заштита, социјалната грижа, снабдување со храна и одвоз на отпадоци. Воедно пандемијата доведе до владини мерки, каквишто не паметиме во модерното време, а кои покажаа што сè е можно кога постои волја за преземање мерки: безусловно прераспределување на буџетите, мобилизација и прераспределување на јавните средства, брзо проширување на системите за социјално осигурување и домувања за бездомниците.

Истовремено треба да бидеме свесни за недемократските авторитарни тенденции во порастот, како што се масовната контрола и инвазивните технологии, затворање на границите, ограничувања на правото на собирање и користење на моментот на кризата за уцврстување на капитализмот на катастрофата. Така за време на пандемијата, ние бевме во можност да користиме бројни позитивни добра во дигиталната технологија, којашто на многумина им ги олесна работата, учењето и секојдневниот живот. Од друга страна, веќе се покажуваат контурите на плановите на владите и високо-технолошките корпорации, кои се создаваат далеку од очите на јавноста и го користат моментот на анксиозноста и неизвесноста коишто при постојано повторливите кризи кај луѓето, пандемијата ковид-19 дополнително ги продлабочи. Овие планови, кои Наоми Клин ги назначи како „Screen New Deal“, [6] отвараат слободен пат на иднината којашто ќе биде предводена од ГИГ-економијата, т.е. економија, совладана од страна на платформата на капитализмот, отелотворен со корпорации како што се Амазон (Amazon), Мајкрософт (Microsoft), Гугл (Google), Фејсбук (Facebook), Убер (Uber) и Ербнб (Airbnb).

as a sole strategy for sustainability. Достапно на <https://mk0eeborgicuyptuf7e.kinstacdn.com/wp-content/uploads/2019/07/Decoupling-Debunked.pdf>

[4] Ambrose, Jillian (2020): „Carbon emissions from fossil fuels could fall by 2,5 bn tonnes in 2020“. V *Guardian*, 12.4.2020. Достапно на <https://www.theguardian.com/environment/2020/apr/12/global-carbon-emissions-could-fall-by-record-25bn-tonnes-in-2020>.

[5] Во годишниот Извешатај за празнини во емисиите (Emissions gap report) од 2019 година, Програма на ОН за околина предупредува дека светските емисии на гасовите од стаклените градини треба во периодот од 2020 г. до 2030 г. за постигнување на целта од 1,5 °C да паднат за 7,6 % годишно и за целата од 2°C за 2,7% годишно. UNEP (2019): *Emissions gap report 2019*. Достапно на <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/30797/EGR2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

[6] Klein, Naomi (2020): *Screen New Deal: Under Cover of Mass Death, Andrew Cuomo Calls in the Billionaires to Build a High-Tech Dystopia*. V *Intercept*, 8.5.2020. Достапно на <https://theintercept.com/2020/05/08/andrew-cuomo-eric-schmidt-coronavirus-tech-shock-doctrine/>.

Ние мора решително да се спротивставиме на ваквите тенденции, меѓутоа не смееме да запреме при тоа. За почеток на промена во насока кон радикално поинакво општество, предлагаме наместо очајниот обид за рестартирање на деструктивната машина за раст, треба да градиме врз лекциите од минатото и врз изобилство на социјални иницијативи и иницијативи за солидарност што се појавија последниве месеци низ целиот свет. За разлика од финансиската криза во 2008 година, сега е потребно да се спасат пред сè луѓето и планетата, а не корпорациите, иод оваа криза треба да се излезе со помош на мерките за обезбедување материјална доволност на вистински одржлив начин, а со мерка на штедење коешто ги елиминира јавните услуги и ги продлабочува нееднаквостите.

Ние, потписниците на оваа иницијатива, нудиме пет принципи за закрепнување на нашата економија и основа за создавање праведно општество. За да се пуштат нови корени за економијата што работи во интерес на сите и во рамките на планетарните ограничувања, треба:

1) Достојниот живот да се постави во центарот на нашите економски системи и радикално да се размисли колку и каква работа е потребна за добар живот за сите.

Наместо економскиот раст и расипничкото производство, во центарот на нашите напори треба да се стават животот и благосостојбата. Затоа од владите на земјите-членки и институциите на Европската унија бараме да го ревидираат Пактот за стабилност и раст, којшто од земјите од еврозоната бара ограничување на јавнофинансиските дефицити и на јавниот долг. Наместо тоа, тие треба да го усвојат Пактот за стабилност и благосостојба, којшто ќе ги обврзува сите нивоа на власта и управувања за да обезбедат достоинствен живот за сите жители во рамките на планетарните ограничувања.

Додека некои индустрии, како што се производство на фосилни горива и оружје па и огласувањето коешто промовира неодговорно трошење, треба постепено да се елиминираат во најкус можен рок, треба другите, како што се ефикасно трошење енергија и други ресурси, обновливите извори на енергија, неутралниот јаглороден превоз и еколошко јаглено-неутрално земјоделство да се стимулираат.

Поглемо внимание треба да посвети на неплатената работа, особено на работата за згрижување, и правилно да се оценат професиите коишто се покажаа како суштински за време на кризата. За да се обезбеди праведно преминување, на работниците во деструктивните индустрии им е потребен достап до обука за нови типови на работа којашто е безбедна и регенеративна. Општо земено треба да се намали работното време и да се воведат шеми за поделба на трудот и да се овозможи работа од дома и на далечина за оните професии и видови работа коишто не бараат задолжително физичко присуство на вработените на работното место.

2) Да се организира општеството во врска со обезбедувањето на темелните добра и намалувањето на еколошки и социјално неодговорната потрошувачка.

Од една страна треба да го намалиме прекумерното трошење на енергија и ресурси, а воедно треба да ги задоволиме основните човечки потреби, како што се правото на храна, чиста вода за пиење, чиста енергија, домување, здравје, образование и култура, и тоа за сите луѓе преку универзални основни услуги, односно шеми на автономен додаток, како што се бесплатен јавен превоз, јавна градинка, учебници и училишни материјали, студентски домови, домови за стари лица, видови на долготрајна грижа во заедницата, бесплатен влез во музеи, галерии, театри, кина и други културни институции, достапни спортски и рекреативни активности и слично.

За да се постигне ова, треба да се воспостави нов даночен режим што ќе ја рефлектира социјалната и еколошката димензија на богатството создадено преку прогресивно оданочување на приходот и богатството, вклучувајќи го и имотот и финансиското оданочување и кохерентните даноци и стимулации за животната средина. Покрај тоа, потребно е демократски да се одреди и да се воведат минималниот и максималниот приход. Вишокот на создаденото богатство нека биде прераспоредено за загарантирање на достојни пензии и квалитетни јавни услуги, особено долготрајно згрижување во заедницата и достап до јавните добра, особено соодветни домувања за сите генерации. Потребно е да се активира јавното и приватното финансирање за развој на општествено и еколошки одговорни технологии коишто користат енергија од обновливи ресурси (енергија на ветар, соларна и геотермална енергија).

3) Да се демократизира општеството и да се реформира институционалната рамка за управување со заедницата (*the commons*)

Ова значи да им се овозможи на сите луѓе да учествуваат во донесувањето одлуки коишто влијаат на нивните животи. Пред сè тоа значи поголемо учество на маргинализираните групи во општеството и интеграција на екофеминистичките принципи во политиката и економскиот систем. Со масовното движење за климатска правда, младите станаа и клучни политички актери во современиот свет. За да им се овозможи целосно остварување на нивните права, младите треба да бидат вклучени во консултациите за обликување на сопствената иднина и учество на младите во сите социјални и политички процеси.

Моќта на глобалните корпорации и финансискиот сектор треба драстично да се намали преку демократска сопственост и надзор. Секторите поврзани со основните потреби, како што се енергијата, храната, домувањето, здравството, образованието и културата, треба да бидат исклучени од логиката на пазарот и профитабилноста. Треба да се стимулираат економските активности што се темелат врз соработка, како што се работнички задруги и непрофитна економија на поделба. Во оние региони кои ќе бидат особено погодени од премиот кон економија неутрална со јаглерод, како што се Шалешкиот и Засавскиот регион, треба да одржиме демократски консултации со вклучување на сите партиципанти и луѓе кои живеат во овие региони со цел да се постават темелите за иднина во нивните заедници.

Поради силно нарушената доверба во институциите на репрезентативната демократија, управувањето со групите, т.е. управувањето со културните и природните ресурси (воздух, вода, земја) нека го преземаат институциите во кои претставниците се одзбрани од страна на народот со жрепка. Овие институции мора да работат отворено, транспарентно и исклучиво во интерес на јавноста и за заштита на околината, а нивните одлуки се обврзувачки за законодавната и извршната власт на сите нивоа на управувањето.

4) Да се трансформира образовниот систем за поддршка на социјалната, економската и еколошката трансформација на современото општество.

Постоечкиот систем на воспитување и образување, кој во голема мерка е создаден така што ги задоволува потребите на пазарот, треба целосно да се трансформира така што децата и младите ќе ги стимулира критички да ги испитаат постоечките структури и убедувања, па и да ги имплементираат принципите на доволноста во секојдневниот живот. Педагошкиот процес нека се темели и на учењето со искуство и да се спроведува колку што е можно повеќе надвор од училишните и во природната средина. Остварувањето на основната еколошка писменост на сите групи жители треба да биде една од целите на воспитувањето и образованието.

Културните активности, уметноста и занаетите треба да бидат целосно интегрирани во процесот на учење на сите нивоа на образованието и низ сите периоди во животот. Искуството стекнато

преку континуиран културен, уметнички и занаетчиски ангажман ќе го ослободи креативниот потенцијал на секој поединец и истиот ќе го поттикне да ја напушти културата на неодговорното трошење. Преку грижата за другите и за околината, треба да ја негуваме културата којашто ќе го промовира јавниот луксуз и сопствената доволност (*public luxury – private sufficiency*).

5) Да се воспоставават политички, социјални и економски системи врз принципот на солидарност.

Прераспределбата и правдата – транснационална, меѓусекторска, меѓугенерациска и меѓукласна – треба да бидат основа за солидарност помеѓу сегашните и идните генерации, социјалните групи во рамките на државите, како и помеѓу земјите од глобалниот југ и глобалниот север. Особено глобалниот север треба да престане со сегашните видови експлоатација и да обезбеди отштети за историските неправди. Брзата социо-еколошка трансформација треба да биде предводена од принципот на климатска правда.

Сè додека имаме економски систем што ќе зависи од растот, рецесијата ќе биде погубна. Наместо тоа на светот му е потребен одраст – планирано, но прилагодливо, одржливо и праведно намалување на обемот на економијата којашто води кон иднина во којашто можеме да живееме достоинствено и со помалку добра. За многумина моменталната криза е брутална, таа најсилно ја погоди најранливата популација, но воедно таа ни дава и можност за колективно размислување. Може да ни помогне да сфатиме што е навистина значајно, истовремено откривајќи ги огромните потенцијали врз коишто треба да се гради. Одраст како движење и концепт размислува за овие проблеми веќе повеќе од една деценија и нуди консистентна и сеопфатна рамка за преиспитување на општеството врз други вредности како што се одржливоста, солидарноста, правдата, соживотот, директната демократија и уживањето во животот.

Придружете ни се во овие дискусии и споделете ги своите идеи по повод Глобалниот ден на одрастот, кој го славиме на 6 јуни. Своите идеи можете да ги испратите преку ел. пошта, на odrast.slovenija@gmail.com.

Да изградиме промислен и ослободителен начин за излез од зависноста од растот – заедно!

Во солидарност,